

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Dr. Németh Zoltán

**Mediáció a polgári jogban
Doktori (PhD) értekezés tézisei**

Témavezető: Prof. Dr. Kecskés László Andor

Pécs, 2025

Tartalomjegyzék

1.A kutatás célja és aktualitása	3
2.A kutatás hipotézisei	3
3.Módszertan.....	4
4.A legfontosabb megállapítások és tudományos eredmények.....	4
4.1. Dogmatikai eredmények.....	4
4.2. Jogi, szociológiai és etikai eredmények	5
4.3. Összehasonlító jogi tanulságok.....	5
4.5. Tudományos és gyakorlati újdonságok.....	5
5. Összegzés	6

1.A kutatás célja és aktualitása

A dolgozat központi kérdése, hogy a mediáció miként illeszkedik a magyar polgári jog rendszerébe, és milyen jogdogmatikai, társadalmi, valamint technológiai tényezők határozzák meg annak tényleges érvényesülését. A kutatás abból a felismerésből indul ki, hogy a bírósági rendszer túlterheltsége, a peres eljárások elhúzódása és a társadalmi bizalom alacsony szintje mellett a klasszikus jogérvényesítési mechanizmusok nem képesek teljeskörűen kielégíteni a polgári jogviszonyokból eredő igényeket. A mediáció ezzel szemben olyan békés vitarendezési eszköz, amely a felek autonómiájára, önrendelkezésére és együttműködésére épít, s ezáltal egyszerre szolgálja a jogbiztonságot és a társadalmi békét.

A dolgozat aktualitását az is adja, hogy a digitális fordulat és a mesterséges intelligencia megjelenése új dimenziókat nyit az alternatív vitarendezésben. Az Online Dispute Resolution (ODR) platformok és az MI-alapú döntéstámogató eszközök alapvetően alakítják át a mediációs folyamatokat, így a mediáció jogi és etikai vizsgálata immár nem választható el a technológiai fejlődés kérdéseitől.

2.A kutatás hipotézisei

Dogmatikai hipotézis:

A mediáció a polgári jog belső logikájába szervesen illeszkedő, a magánautonómia elvén alapuló eljárás. Dogmatikailag az egyezséghez kapcsolódik, de annál tágabb fogalom: a felek közös akaratképzését segítő, sui generis jogintézmény.

Társadalmi hipotézis:

A mediáció magyarországi elterjedésének gátja nem elsősorban a jogi szabályozás hiányossága, hanem a társadalmi bizalom alacsony szintje és a konfrontatív konfliktuskultúra.

Intézményi hipotézis:

A mediáció akkor válik hatékony jogintézménnyé, ha intézményes támogatást kap: jól képzett, akkreditált mediátorok, hatékony nyilvántartási rendszer és a bíróságokkal való szoros együttműködés szükséges.

Technológiai hipotézis:

A mesterséges intelligencia és a digitalizáció a mediációs eljárás új korszakát nyitják meg, amelyben a technológiai eszközök nem helyettesítik, hanem kiegészítik az emberi mediátort. Az MI a jövőben a döntés-előkészítés, a dokumentumelemzés és az érzelmi kommunikáció támogatásának eszköze lesz.

3.Módszertan

Az értekezés négy módszertani pillérre épül:

Jogdogmatikai elemzés:

A Polgári Törvénykönyv, a Polgári Perrendtartás és a 2002. évi LV. törvény (a közvetítői tevékenységről) szisztematikus összevetése feltárja a mediáció normatív helyét és a dogmatikai ellentmondásokat (elévülés, perfüggetlenség, végrehajthatóság, titoktartás).

Összehasonlító jogi vizsgálat:

Az európai és tengerentúli modellek – Németország, Ausztria, Olaszország, Franciaország, Egyesült Királyság és USA – elemzése alapján megállapítható, hogy a mediáció sikeressége az intézményi ösztönzők és a társadalmi elfogadottság együttes függvénye.

Empirikus kutatás:

A mediátorok és jogászok körében végzett kérdőíves vizsgálat bemutatja a mediáció gyakorlati működését, a szakma attitűdjét és az MI-hez való viszonyulást.

Interdiszciplináris megközelítés:

Az etikai, pszichológiai és technológiai aspektusok integrálása – különös tekintettel az EU AI Act-re és az algoritmikus felelősség kérdésére – új tudományos nézőpontot biztosít.

4.A legfontosabb megállapítások és tudományos eredmények

4.1. Dogmatikai eredmények

A mediáció nem azonosítható a szerződéssel vagy az egyezséggel, hanem önálló, sui generis jogintézmény, amely a magánautonómia gyakorlásának külön formája.

A mediáció kettős természetű: a felek közötti kommunikációs folyamat és egyben jogi eljárás, amelynek eredménye szerződéses kötelezést is létrehozhat.

Az értekezés javasolja, hogy a magyar jogalkotás rögzítse az elévülés felfüggesztését a mediáció idejére, mint ahogyan az több uniós országban (pl. Németország, Ausztria) is megtörtént.

A bírósági jóváhagyás és a közjegyzői okirat rendszere jelenleg széttagolt; egységes végrehajthatósági modellbevezetése indokolt a mediációs megállapodások hatékonysága érdekében.

4.2. Jogi, szociológiai és etikai eredmények

A mediáció sikere a társadalmi bizalom szintjével arányos. Az European Values Study és a hazai kutatások alapján a magyar társadalom konfliktuskezelési kultúrája inkább vertikális és konfrontatív, ami csökkenti a mediáció igénybevételét.

A mediáció etikai dimenziójában a dolgozat bemutatja az „etikai háromszög” modellt (pártatlanság – titoktartás – önrendelkezés) és kiegészíti azt egy negyedik elemmel: az integritással. Ez a modell a mediátor etikai önreflexiójának alapját képezi.

Az értekezés elsőként integrálja a digitális etika kérdéseit a mediáció elméletébe, rámutatva, hogy a jövő hibrid mediációjában a mesterséges intelligencia pártatlansága, átláthatósága és adatvédelmi megfelelése kulcskérdéssé válik.

4.3. Összehasonlító jogi tanulságok

Olaszországban és Görögországban a kötelező előzetes mediáció bevezetése ugrásszerű növekedést hozott az ügyek számában, míg Németország és Ausztria a képzés és akkreditáció erősítésével érte el a minőség javulását.

A magyar modell a „puha önkéntesség” elvén alapul, ami bár a felek autonómiáját tiszteletben tartja, nem ösztönöz kellően a mediáció igénybevételére.

A dolgozat jogpolitikai javaslatot fogalmaz meg a mediáció fejlesztésére, amely három pilléren épül: (1) bírói és ügyvédi képzés erősítése, (2) társadalmi kommunikációs kampány, (3) technológiai fejlesztések és adatgyűjtés.

4.4. Empirikus és technológiai eredmények

A magyar bírósági statisztikák szerint a mediáció még marginális szerepet tölt be (évi kb. 1–1,5 ezer ügy a több százezer perhez képest).

A mediátorok körében végzett 2024–2025-ös kérdőív szerint: 46% már használ MI-eszközt a munkája során; a nyitottság mértéke 3,3 pont egy ötfokú skálán; a legelfogadottabb MI-szerep az „asszisztens” funkció (ügyelők, jegyzőkönyvezés, érzelemfelismerés).

A kutatás feltárja a bizalom paradoxonát: a mediátorok a technológiát hasznosnak tartják, de egyben tartanak is tőle, hogy csökkentheti a folyamat emberi jellegét.

4.5. Tudományos és gyakorlati újdonságok

Az értekezés egyik legfontosabb tudományos eredménye a mediáció dogmatikai újraértelmezése. A dolgozat bizonyítja, hogy a mediáció nem pusztán „alternatíva” a polgári jog rendszerében, hanem annak egyik alapesete a békés konfliktusrendezés területén. Ez az értelmezés összhangban áll Kecskés László tételével, miszerint: „Egy

konfliktus békés megoldása esetén az alapeset a mediáció, minden más csak derivátum.” A mediáció tehát nem a peres eljárások kiegészítője, hanem a magánautonómia gyakorlásának önálló, természetes formája, amely a felek közös akaratán, párbeszédén és jövőorientált megállapodásán alapul.

Az értekezés továbbá fejleszti és újraértelmezi a mediáció etikai alapstruktúráját. A korábbi szakirodalomban ismert etikai háromszög-modellt – amely a pártatlanság, a titoktartás és az önrendelkezés hármására épül – a kutatás kiegészíti egy negyedik dimenzióval, az integritással. Ez a bővített modell a mediátor szakmai hitelességét, önreflexióját és morális felelősségét helyezi középpontba, hangsúlyozva, hogy a mediáció sikerének egyik kulcsa a mediátor személyes etikai tartása.

A dolgozat úttörő módon dolgozza fel a mesterséges intelligencia (MI) és az online vitarendezés (ODR) jogtudományi aspektusait, elsőként Magyarországon kínálva átfogó elemzést arról, hogy a digitális technológiák miként alakítják át a mediáció folyamatát, szereplőit és etikai normáit. Az elemzés rámutat arra, hogy az MI nem helyettesíti, hanem kiegészíti az emberi mediátort, döntéstámogató, elemző és kommunikációs segédeszközként járulva hozzá a folyamat hatékonyságához.

A kutatás empirikus adatgyűjtésre is támaszkodik, amely a magyar mediátorok digitális attitűdjeit és versenyképességét vizsgálja. Az eredmények szerint a szakma egyre nyitottabb a technológiai eszközök használatára, ugyanakkor továbbra is hangsúlyozza az emberi tényező megőrzésének fontosságát a mediáció során.

A disszertáció mindezekon túl konkrét reformjavaslatokat is megfogalmaz a mediáció hatékonyabb beépítésére a magyar jogrendszerbe. Javasolja az elévülés felfüggesztését a mediáció idejére, az egységes végrehajthatósági szabály kialakítását, egy akkreditált, országos mediációs platform létrehozását, valamint egy digitális mediációs etikai kódex kidolgozását. Ezek az intézkedések együttesen képesek megerősíteni a mediáció intézményét, és hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a békés konfliktusrendezés valóban a polgári igazságszolgáltatás szerves és elismert pillérévé váljon.

5. Összegzés

A disszertáció központi megállapítása szerint a mediáció a polgári igazságszolgáltatás harmadik pilléréként értelmezhető: olyan kapcsolódási pontként, amely hidat képez az állami jogérvényesítés és a magánjogi autonómia világa között. A mediáció ebben az értelemben nem csupán alternatív, hanem kiegészítő és egyben integráló mechanizmus, amely képes új egyensúlyt teremteni a formalizált bírósági döntéshozatal és a felek önkéntes együttműködésén alapuló békés megoldás között. A dolgozat bemutatja, hogy a mediáció nem gyengíti, hanem éppen erősíti az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat, hiszen elősegíti az érdekek feltárását, a kommunikáció helyreállítását és a kölcsönös megértésre épülő megegyezést.

A magyar jogfejlődésben a mediáció mindmáig formálódó, de rendkívüli potenciállal bíró intézmény. A 2002. évi LV. törvény megalkotása óta eltelt két évtizedben a mediáció beépült a jogi gondolkodásba, de társadalmi és intézményi elismertsége még nem érte el a nyugat-európai szintet. A kutatás rámutat arra, hogy a mediáció képes egyszerre csökkenteni a bíróságok túlterheltségét, növelni a joghoz való tényleges hozzáférést, valamint erősíteni a társadalmi bizalmat és a jog iránti lojalitást. A mediáció tehát nem csupán a peres eljárások alternatívája, hanem a modern jogállam egyik kulcsintézménye lehet, amely az igazságszolgáltatás emberközpontúságát és hatékonyságát egyaránt szolgálja.

A dolgozat jövőre vonatkozó üzenete különös hangsúlyt fektet az emberi tényező megőrzésére a technológiai fejlődés korszakában. A mesterséges intelligencia és a digitális döntéstámogató rendszerek elkerülhetetlenül átalakítják a jogi és mediációs gyakorlatot, azonban a technológia önmagában nem képes igazságot szolgáltatni. A mediáció jövője azon múlik, hogy az algoritmikus racionalitás képes-e harmonikusan együttműködni az emberi empátiával, méltósággal és erkölcsi ítélőképességgel. Az MI csak akkor válhat a jog igazságos eszközévé, ha a döntéshozatali folyamat középpontjában továbbra is az ember marad – az a mediátor, aki képes a felek közötti bizalmat megteremteni, az érdekeket feltárni, és a technológia adta lehetőségeket a békés megegyezés szolgálatába állítani.

A disszertáció tehát arra a következtetésre jut, hogy a mediáció a 21. századi igazságszolgáltatás kulcsa lehet: egyszerre hatékony, emberközpontú és a digitális korszak kihívásaihoz alkalmazkodó eljárás. A jövő feladata, hogy a mediáció intézményét tovább erősítse a jogi, etikai és technológiai innovációk összhangjával, megőrizve annak legfőbb értékét – az emberi párbeszédet, amelyben az igazság nem ítélet, hanem megértés formájában születik meg.